

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Філософський факультет

ВОЛОДИМИР БУДЗ

**САМООРГАНІЗАЦІЯ СУСПІЛЬНОЇ ДІЙСНОСТІ
В КОНТЕКСТІ ЇЇ АНТРОПОЛОГІЧНИХ ЗАСАД
ТА АКСІОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ**

Монографія

**SELF-ORGANISATION OF PUBLIC REALITY
IN THE CONTEXT OF ITS ANTHROPOLOGICAL
PRINCIPLES AND AXIOLOGICAL FACTORS**

Monograph

Том 3

**ФЕНОМЕНОЛОГІЧНІ ТА АКСІОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ
САМООРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО БУТТЯ
В КОНТЕКСТІ ЛЮДСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ**

Volume 3

**PHENOMENOLOGICAL AND AXIOLOGICAL FACTORS
OF SELF-ORGANIZATION OF SOCIAL BEING
IN THE CONTEXT OF HUMAN ANTHROPOLOGY**

Івано-Франківськ
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
2017

УДК 116: 316.3.+572.028+172+177+124.5: 17.023+17.025+17.026+316.613.4+159.942+572.1/4
ББК 87.216
Б 90

Рекомендовано до друку вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», протокол № 5 від 31 травня 2016 р.

Рецензенти:

Володимир Степанович Возняк,

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії імені професора Валерія Григоровича Скотного (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, м. Дрогобич)

Ігор Володимирович Карівець,

доктор філософських наук, доцент кафедри філософії Інституту гуманітарних та соціальних наук (Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів)

Микола Адамович Козловець,

доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії (Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир)

Будз В. П.

Б 90

Самоорганізація суспільної дійсності в контексті її антропологічних засад та аксіологічних чинників : у 5 т. Т. 3 : Феноменологічні та аксіологічні чинники самоорганізації суспільного буття в контексті людської антропології : монографія = Self-Organisation of Public Reality in the Context of its Anthropological Principles and Axiological Factors : in 5 vol. Vol. 3 : Phenomenological and Axiological Factors of Self-Organisation of Social Being in the Context of Human Anthropology : Monograph / Володимир Будз. – Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2017. – 501 с.

ISBN 978-966-640-427-8

У монографії досліджено феноменологічні та аксіологічні чинники самоорганізації суспільної дійсності в контексті синергії антропологічних факторів. Онтологія самоорганізації суспільного буття розглядається як його феноменологія та антропологія. Природа людини аналізується як субстрат структури суспільства, який впливає на самоорганізацію соціальних процесів та всіх можливих соціальних систем. Соціальний простір і час досліджується як аксіологічний феномен, основним самоорганізаційним чинником якого є соціальний капітал у формі позитивних афектів і почуттів, які, в свою чергу, є «середніми термінами» людської природи. Афекти і почуття, як відображення антропологічної реальності є основним онтологічним самоорганізаційним джерелом формування суспільної дійсності та всіх її вимірів, а соціальні інститути – це відображення антропологічної сутності людини.

Для науковців, аспірантів, студентів та всіх читачів, які цікавляться соціально-філософською проблематикою, питаннями соціальної онтології, проблемами філософської антропології, феноменології, аксіології, а також проблемами філософії права, філософії економіки, філософії мови, соціології.

In the monograph are investigated the phenomenological and axiological factors of self-organization of public reality in the context of synergy of anthropological factors. The ontology of self-organization of social being is examined as its phenomenology and anthropology. The nature of a man is analyzed as the substrate of structure of society, which influences the self-organization of social processes and all possible social systems. Social space and time are investigated as the phenomenon of axiology, the basic self-organization factor of which is social capital of positive affects and feelings, which, in their turn, are the «average terms» of human nature. It is stated that emotions and feelings, as a reflection of anthropological reality, are the basic ontological self-organizational sources of forming of public reality and all its measurements, and social institutes are the reflection of anthropological essence of a man.

For scholars, students, postgraduate students, and all readers, who are interested in social and philosophical problems, questions of social ontology, problems of philosophical anthropology, phenomenology, axiology, and also problems of philosophy of right, philosophy of economics, philosophy of language, sociology.

УДК 116: 316.3. + 572.028 + 172 + 177 + 124.5 : 17.023 + 17.025 + 17.026 + 316.613.4 + 159.942 + 572.1/4
ББК 87.216

ISBN 978-966-640-427-8

© Будз В.П., 2017

---

*Моїй Святій Батьківщині – Україні
та всім Українцям минулих, сучасних і майбутніх часів
присвячую цю монографію
з надією на Мир, Добробут та Щасливе майбутнє
Українського Народу.*

*Слава Україні!
Героям Слава!*

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ:

АФС – афективні стани;

АЧС – афективно-чуттєві стани;

НАЧС – негативні афективно-чуттєві стани;

ПАЧС – позитивні афективно-чуттєві стани;

СПД – соматика, психіка і дух;

Синергія СПД – синергія соматики, психіки та духу.

Пояснення до схем:

Для схематичного зображення процесів та явищ суспільного буття використовуються схеми, які одночасно позначаються в тексті в процесі пояснення в круглих дужках, наприклад, (1), (2) (3), (4) (5) і т.д. та позначаються відповідно цифрами на схемах у круглих дужках (1), (2), (3), (4) (5) і т.д.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ IV Феноменологічні та аксіологічні чинники самоорганізації суспільного буття в контексті людської антропології.....	10
4.1. (N.B.) Онтологія самоорганізації суспільного буття як його феноменологія та антропологія.....	10
4.1.1. (N.B.) Природні та штучні суспільні утворення в процесах суспільної самоорганізації.....	15
4.1.1.1. Механічний та антропологічний вимір суспільного буття.....	35
4.1.1.2. (N.B.) Феноменологічні ознаки суспільної реальності.....	38
4.1.2. Суспільне буття як безпосередній наслідок людської антропології.....	45
4.1.2.1. (N.B.) Антропологічні об'єктивації як основа самоорганізації суспільного буття.....	49
4.1.2.2. Природа людини як субстрат структури суспільства.....	55
4.1.2.3. АЧС як апіорні чинники самоорганізації суспільних явищ.....	56
4.1.2.4. Суспільне буття як розвиток і боротьба антропологічних типів.....	59
4.1.2.5. Вплив людської антропології на самоорганізацію суспільних сфер.....	60
4.1.2.6. (N.B.) Зв'язок аксіологічних та антропологічних чинників у процесі самоорганізації суспільного ладу.....	63
4.1.2.7. Антропологічні основи самоорганізації суспільних інститутів та форм людської життєдіяльності.....	68
4.1.2.7.1. (N.B.) Психічно-духовний характер суспільних зв'язків.....	72
4.1.2.8. Самоорганізація аксіологічних відносин в афективно-чуттєвому та соматичному аспекті.....	76
4.1.2.9. Антропологічна сутність форм суспільної свідомості та форм світогляду..	78
4.1.3. Шляхи формування онтології та феноменології самоорганізації суспільного буття.....	80
4.1.4. Співвідношення онтології суспільної дійсності та суспільної реальності в самоорганізаційних процесах.....	83
4.1.5. Суспільні відносини як процес функціонування індивідуальної свідомості.....	94
4.1.6. Співвідношення природи і суспільства в контексті суспільної самоорганізації.....	99
4.1.7. Пригнічення та симуляція антропологічних факторів у межах культури.....	105
4.1.7.1. Ізоляція та пригнічення негативних АЧС у суспільстві.....	110
4.2. Онтологія суспільного буття як єдність раціонального та ірраціонального, духовного і тілесного.....	111
4.2.1. (N.B.) Суспільне буття як феноменологічний процес.....	120
4.2.2. Суспільне буття як буття психіки і духу.....	127
4.2.2.1. Думка як відображення афективно-чуттєвих станів.....	131
4.2.3. Суспільне буття як смисл.....	134
4.2.4. Суспільство як інформаційний процес.....	134
4.2.4.1. «Інформаційні війни» та їх антропологічний аспект.....	140
4.2.4.2. Інформаційно-ідеологічний аспект забезпечення суспільної солідарності..	144
4.2.4.3. Інформаційний характер суспільних процесів та їх зв'язок з людською антропологією.....	145
4.3. Буття суспільства як «потік» афективно-чуттєвих станів.....	148
4.3.1. Афективно-чуттєві стани як основа суспільного буття.....	148
4.3.1.1. Самоорганізація суспільних інститутів як необхідність уникнення негативних АЧС.....	151
4.3.1.2. Самоорганізація суспільних інститутів як апіорне прагнення людини до кращого життя.....	155

4.3.2. Регуляція суспільних відносин як раціональне продукування афективно-чуттєвих станів.....	157
4.3.2.1. Самоорганізація суспільства на основі гуманізму.....	158
4.3.2.2. Негативні АЧС як основа формування суспільного відчуження та позитивні АЧС як основа подолання суспільного відчуження і конфліктів.....	160
4.3.3. Прояв ірраціонального у суспільних відносинах.....	162
4.3.4. Локальна обмеженість, маргіналізація та регіоналізація суспільних взаємодій..	166
4.3.4.1. Маргінальність та солідарність як ступені «включення» людини у суспільні відносини.....	168
4.4. Суспільні відносини (суспільна дійсність) як раціональне конструювання суспільної реальності.....	170
4.4.1. (N.B.) Психофізичне моделювання дійсності в контексті синергії людської антропології.....	170
4.4.2. (N.B.) Інтерсуб'єктивна сутність суспільних відносин.....	184
4.4.3. Суспільна реальність як система афективно-чуттєвих станів людської антропології.....	194
4.4.3.1. Структура суспільної реальності як єдність духу.....	199
4.4.3.2. Ступінь прогнозованості та непрогнозованості суспільних процесів.....	200
4.4.3.3. Суспільне буття як інформаційна структура та віртуальна реальність.....	203
4.4.3.3.1. Віртуальна реальність та її реальний антропологічний вимір у формі афектів і почуттів.....	207
4.4.3.3.2. Віртуальність та гіпостазованість суспільного буття.....	209
4.4.4. Суспільний зв'язок як суспільна та антропологічна реальність.....	213
4.4.4.1. (N.B.) Антропологічні особливості самоорганізації суспільного зв'язку...	214
4.4.4.2. Типи суспільного устрою.....	226
4.4.4.2.1. Добровільність та страх у контексті суспільного зв'язку.....	233
4.4.4.3. Егоїзм та альтруїзм у контексті суспільної самоорганізації та суспільного зв'язку.....	238
4.4.4.3.1. Аксиологічний зв'язок альтруїзму та егоїзму.....	240
4.4.4.3.2. Альтруїзм як принцип суспільної самоорганізації.....	241
4.4.4.4. Солідарність як принцип соціального капіталу в самоорганізації суспільного буття.....	244
4.4.4.5. Толерантність як принцип соціального капіталу та основа самоорганізації суспільної онтології.....	247
4.4.4.6. Невидима сутність суспільного зв'язку.....	248
4.4.4.6.1. Дискретність та перманентність суспільного зв'язку.....	251
4.4.4.7. Проблема суспільного зв'язку та суспільних законів.....	252
4.4.4.7.1. Співвідношення природних та суспільних законів.....	257
4.4.4.7.2. (N.B.) Онтологія та феноменологія суспільних законів як їх антропологія.....	262
4.4.4.8. Необхідність самоорганізації гармонійного співжиття внаслідок смертності людини.....	280
4.4.4.9. Онтологія суспільного зв'язку.....	282
4.4.4.10. Суспільство як семіотичний дискурс афективно-чуттєвих станів.....	284
4.4.4.11. Принципи самоорганізації суспільного буття.....	288
4.4.4.12. Принципи самоорганізації «ідеальної» (досконалої, гармонійної) держави.....	298
4.4.4.12.1. Антропологічні основи самоорганізації ідеального суспільства.....	299
4.4.4.12.2. Альтруїзм та гуманізм як принципи самоорганізації досконалого суспільства.....	304
4.5. Самоорганізація соціальних процесів та соціальних систем.....	307
4.5.1. Самоорганізація як методологічний принцип соціальної філософії.....	307
4.5.1.1. Воля людини як підґрунтя самоорганізації суспільства.....	311

4.5.2. (N.B.) Соціальний простір і час як реалізація афективно-чуттєвих станів.....	312
4.5.2.1. Феноменологічні особливості соціального простору і часу.....	326
4.5.2.1.1. Антропологічні особливості самоорганізації соціального простору і часу та їх тотожність до інформаційного простору.....	333
4.5.2.2. Феноменологічна ілюзія об'єктивного сприйняття дійсності.....	335
4.5.2.3. Феноменологічна суб'єктивність соціального простору і часу як підґрунтя їх антропологічної об'єктивності.....	339
4.5.2.4. Суспільна самоорганізація як прогрес позитивних АЧС.....	341
4.5.2.5. (N.B.) Соціальний простір і час як аксіологічний простір та його антропологічна складова.....	347
4.5.3. Суспільна «матриця» самоорганізації в контексті афективно-чуттєвих станів...	351
4.5.3.1. Співвідношення між соматикою, психікою та духом у контексті самоорганізації суспільного буття.....	360
4.5.4. «Соціальний капітал» суспільного буття.....	362
4.5.4.1. Соціальний капітал та «приватна моральна власність».....	364
4.5.4.2. (N.B.) Принципи соціального капіталу як принципи самоорганізації суспільства.....	364
4.5.4.3. Соціальна злагода як елемент соціального капіталу.....	369
4.5.4.4. Соціальний капітал як безпека.....	370
4.5.4.5. Дружба як елемент соціального капіталу.....	370
4.5.4.6. Антропологічні основи субсидіарності як елементу соціального капіталу..	371
4.5.4.7. Виконання зобов'язань як самоорганізаційний соціальний капітал.....	372
4.5.4.8. Соціальний капітал як моральні принципи.....	373
4.5.4.8.1. Морально-чуттєва самоорганізація суспільних груп.....	374
4.5.4.8.2. Залежність самоорганізації соціальних інститутів від моральних чинників.....	374
4.5.4.8.3. Моральні принципи самоорганізації суспільства.....	375
4.5.4.8.4. Прозорість та відкритість, як «технічні» принципи самоорганізації суспільства.....	381
4.5.5. Самоорганізаційні тенденції гармонізації та гуманізації суспільного буття в контексті антропологічних чинників.....	382
4.5.6. Афективно-чуттєва сутність соціальних змін і процесів.....	385
4.5.7. Можливість «соціальної інженерії» на основі антропологічних факторів.....	391
4.5.8. (N.B.) Антропологічні особливості суспільного розвитку.....	393
4.5.9. Функціонування афективно-чуттєвих станів за принципом маятника та куматоїдний характер суспільного буття.....	395
4.5.10. Моральний прогрес в контексті антропологічних чинників.....	400
4.5.10.1. Прогрес суспільства як прогрес його морально-етичних засад.....	401
4.5.10.2. Прогрес історії як прогрес гуманізму.....	405
4.5.10.3. Прогрес суспільства, як прогрес афективно-чуттєвих практик та етичних дискурсів.....	409
4.5.10.4. Співвідношення морального та технічного прогресу в контексті людської антропології.....	412
4.5.11. Антропологічні фактори самоорганізації соціальних інститутів.....	417
4.5.11.1. Зв'язок аксіологічних та афективно-чуттєвих чинників суспільної інтеграції.....	421
4.5.12. Обмеженість та маргінальність соціальної мобільності у великих суспільних групах.....	426
4.5.13. Соціальна мобільність та самоорганізація в контексті соціальних мереж.....	431
4.5.13.1. Мережеві спільноти як симуляція суспільної комунікації та їх антропологічна суть.....	433
4.5.14. Необхідність виховання гуманних почуттів для успішної суспільної са-	

моорганізації.....	435
4.5.15. Чинники суспільної трансформації.....	439
4.5.15.1. Гуманізм та солідарність як чинники суспільної взаємодії.....	445
4.5.15.2. Афективно-чуттєві стани як основи трансформації та самоорганізації спільноти.....	448
4.5.15.3. Трансформація суспільств як трансформація цінностей.....	450
4.5.15.3.1. Моральний та аксіологічний вимір суспільної трансформації та самоорганізації.....	456
4.5.15.4. Суб'єктивні та об'єктивні чинники суспільної трансформації.....	460
4.5.15.4.1. Співвідношення світоглядно-інформаційних чинників та афективно-чуттєвих форм у процесах суспільної трансформації.....	462
4.5.16. Особливості самоорганізації традиційних форм суспільної взаємодії.....	470
4.5.17. Аксіологічні та афективно-чуттєві чинники трансформації суспільних систем.....	472
4.5.18. Позірна стабільність суспільств.....	478
4.5.19. Емоції та почуття як самоорганізаційні основи суспільного буття.....	479
4.5.19.1. Співвідношення раціонального та ірраціонального в контексті суспільної самоорганізації.....	484
4.5.19.2. Емоції та почуття як способи об'єктивації людської антропології.....	485
4.5.19.3. Зовнішні (символічні) та внутрішні (афективно-чуттєві) форми об'єктивації людської антропології.....	486
4.6. Онтологія та феноменологія суспільних цінностей.....	488
4.6.1. Антропологічно-соматична природа цінностей.....	488
4.6.1.1. Антропологічне підґрунтя процесу «становлення цінностей».....	492
4.6.2. Феноменологічна незмінність аксіологічних орієнтацій в спільноті.....	494
4.6.3. Цінності як фактор інтерсуб'єктивної комунікації.....	496
4.6.4. Оціночне відношення як основа самоорганізації суспільних суб'єктів.....	497
4.6.5. Цінності як основа суспільної самоорганізації.....	500

---

*«Чини, говори, мисли як той,
хто здатний цієї ж миті попрощатися з життям.
В тому, щоб відійти з-поміж людей,
немає нічого страшного,
якщо існують боги:
вони ж бо нічого злого тобі не накинуть;
якщо ж їх не існує або їм байдуже до людських справ,
то навіщо й жити в такому світі –
позбавленому богів і промислу?»¹*

*Марк Аврелій Антонін
Книга II. 11.*

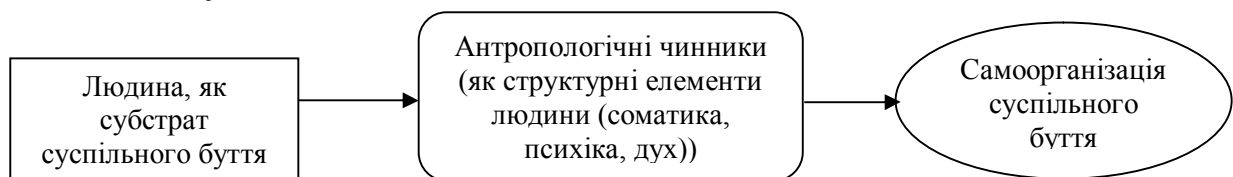
¹ **Аврелій М.** Наодинці з собою. Роздуми / Марк Аврелій. – [пер. з грец. Ростислава Паранька]. – Львів : Літопис, 2007. – С. 38.

Розділ IV

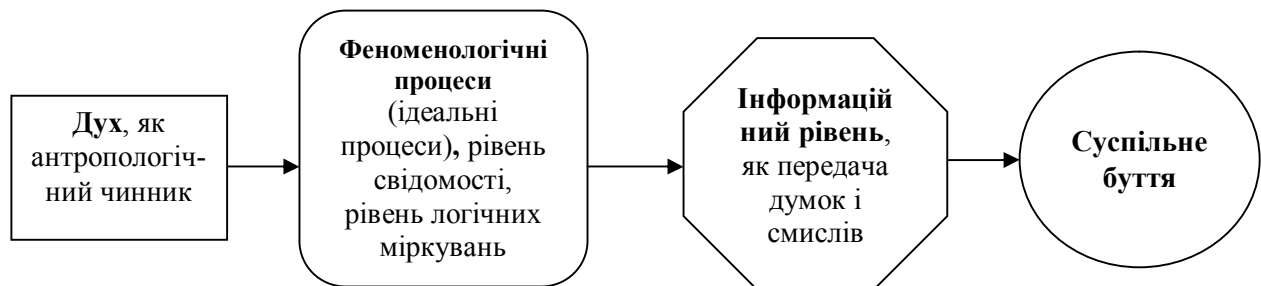
ФЕНОМЕНОЛОГІЧНІ ТА АКСІОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ САМООРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНОГО БУТТЯ В КОНТЕКСТІ ЛЮДСЬКОЇ АНТРОПОЛОГІЇ¹

4.1. (N.B.) Онтологія самоорганізації суспільного буття як його феноменологія та антропологія

Антропологічні чинники (як синергія СПД), які є основою людського буття, є відповідно підґрунтям *суспільного буття*, бо його **субстратом виступає людина**². **Природа людини – це основа самоорганізації суспільного буття.**

*Найбільш активним антропологічним чинником, який динамічно впливає на самоорганізацію суспільного буття є дух, оскільки він **об'єктивується** (проявляється) у феноменологічні процеси³, які через *інформаційний рівень* «транслюються» в суспільне буття.*

¹ Поняття «людська антропологія» в дослідженні вживається у значенні «природи людини» як синергійної єдності СПД, відповідно так, як це протлумачено у Т.2: § 3.1.1. «Етимологія понять дослідження». Крім того поняття «людська антропологія» у цьому томі вживається поряд з такими поняттями, як «індивідуальна антропологія», «суспільна антропологія», «українська національна антропологія» для розрізнення відповідно в межах індивідуальної антропології – індивідуальних якостей СПД окремої людини та поєднання індивідуальних якостей у систему суспільства («суспільна антропологія»), яке складається з індивідуальних антропологій, а також для позначення антропологічних рис того чи іншого народу («національна антропологія»).

² Людину як субстрат (основу) суспільного буття слід інтерпретувати у контексті **панантропологічного** підходу, відповідно до якого **тільки людина та антропологічні чинники** (соматика, психіка і дух) є основними факторами самоорганізації суспільного буття. Всі інші фактори, незважаючи на їх статус, тільки *опосередковано* (через людину) «впливають» на суспільне буття, оскільки в першу чергу вони діють тільки на людину, яка вступає з ними у взаємодію, трансформує їх, трансформується під їх впливом та через свої антропологічні фактори «привносить» їх у суспільне буття вже трансформованими. Тому всі види чинників «присутні» у суспільному бутті у «знятій» формі.

³ Під **феноменологічними процесами** в дослідженні я маю на увазі **ідеальні процеси**, тобто ті всі процеси, які пов'язані із духом та його об'єктиваціями, зокрема логічними процесами (на рівні понять, суджень, умовиводів) формування сенсів, смислів, думок. **Феноменологічні процеси** – це раціональні ідентифікаційні процеси первинних, вторинних та третинних об'єктивацій СПД.

В *основі людської природи* (а, в цілому, людини, як розумної істоти (homo sapiens)) перебувають **феноменологічні процеси**, через які відбуваються **інтенційні** (спрямовані на предмет) **ідентифікації¹ соматики, психіки та духу**.

Синергія СПД об'єктивується на основі феноменологічних процесів (процесів інтенціональної ідентифікації) в **різні антропологічні явища**. Зокрема *через феноменологічні ідентифікації* рівень **соматики** об'єктивується в інстинкти, бажання, потреби, воління; рівень **психіки** – в афекти, емоції, почуття; рівень **духу** – в думки, смисли.

¹ З «поточку людської антропології» як синергії СПД на **феноменологічному** (ідеальному, раціонально-логічному) рівні не ідентифікуються абсолютно всі соматичні, психічні та духовні процеси, бо більша їх частина не піддається раціональній ідентифікації. Навіть у сфері духу (як антропологічного фактору) людина не може раціонально ідентифікувати всю багатоманітність думок, які «продукуються» духом. Тому **феноменологічними явищами та феноменологічними інтенціями** людської антропології є тільки ті, які ідентифіковані на раціональному рівні у контексті «суб'єктно–об'єктного відношення» (центром якого виступає «Я» як людська свідомість) і проявляються як «форми думки» про соматичні, психічні та духовні процеси і потреби. В такому контексті соматичну, психічну і дух слід розглядати **як антропологічні фактори**, як явища, які поєднують в собі раціональне та ірраціональне, свідоме і підсвідоме, бо навіть у сфері духу та у формах його *розгортання* відбуваються ірраціональні (наприклад, взаємодія нейронів у головному мозку є матеріальним підґрунтям мислення, але ця взаємодія і онтологічному сенсі – це суто соматичний процес) процеси, які неможливо ідентифікувати. Тому **феноменологічний рівень ідентифікацій** – це **ідеальний** рівень, тобто рівень свідомості, рівень логічних міркувань, через які в поняттях і категоріях ідентифікуються процеси людської антропології. В такому випадку **феноменологічні явища – це ідеальні явища**, це ідеальне (абстрактно-логічне) відображення у формі понять і категорій процесів природного, суспільного і людського буття. Однак **феноменологічне не є тотожним з духом, який** є антропологічним чинником, і в якому відбувається велика кількість процесів, які не можуть бути ідентифікованими. **Феноменологічне – це раціонально ідентифіковане** (у формі думки) з **духу**, тобто **феноменологічне – це продукт духу**, власне думка, смисл, які є інтенціональними (*чітко спрямованими на предмет* (внутрішній чи зовнішній)). В такому сенсі **дух і свідомість також не є тотожними**, оскільки дух – це антропологічний фактор, а абстрактне мислення (при цьому мислення як процес і абстрактне мислення теж не є тотожними), свідомість, мова – це його об'єктивації. (Див. докладн. § 4.1.1.2. (N.B.) «Феноменологічні ознаки суспільної реальності» та § 4.1.2.1. (N.B.) «Антропологічні об'єктивації як основа самоорганізації суспільного буття»).

Онтологія суспільного (та соціального) в цьому сенсі є *тотожна до феноменологічних процесів*¹, які відбуваються в межах людської антропології, та які є властивими для людської природи. В цьому контексті в *суспільному бутті може проявитися тільки те, що пов'язане з людською антропологією, її об'єктиваціями та їх осмисленням на феноменологічному рівні.*

Процеси людської антропології завжди мають феноменологічні ідентифікації, оскільки всі соматичні, психічні, духовні процеси є у своїй суті предметно зорієнтовані, тобто людина усвідомлює предмет того чи іншого *соматичного, психічного чи духовного прагнення.*

Однак кожне феноменологічно «ідентифіковане» з синергії СПД антропологічне явище (інстинкти, бажання, потреби, воління (*соматика*); афекти, емоції, почуття (*психіка*); думки, смисли (*дух*) мають більш ширше (естетичне та етичне) вираження на рівні позитивних та негативних АЧС.

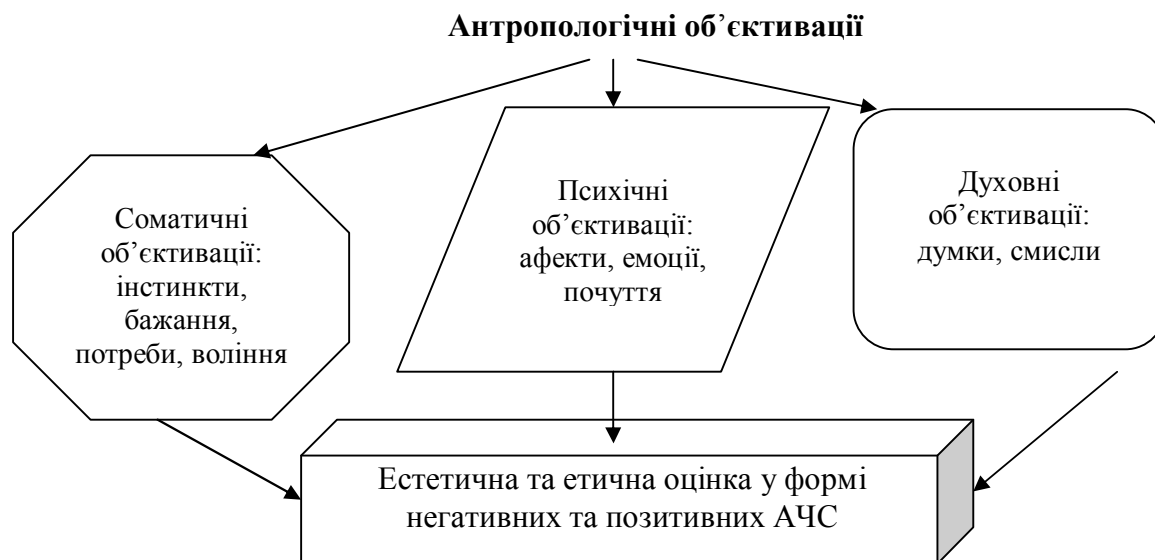
У цьому ракурсі **психіка** як антропологічний фактор та її **об'єктивації у формі АЧС** у певній мірі «узагальнюють» та «акумулюють» **всі антропологічні об'єктивації**, оскільки інстинкти, бажання, потреби, воління (*соматична сфера*); афекти, емоції, почуття (*психічна сфера*); думки, смисли (*духовна сфера*) **сприймаються та оцінюються людиною** в контексті таких АЧС як «задоволення», «незадоволення», «корисне», «шкідливе», «безпечне», «небезпечне». Тобто всі **антропологічні об'єктивації мають свою естетичну та етичну оцінку** і **класифікуються** внаслідок цього процесу оцінювання і переживання як «першочергові – вторинні», «важливі – неважливі», «основні – другорядні», «потрібні – непотрібні», «сильні – слабкі» та ін. (естетична та етична оцінка соматичної сфери); «добрі – злі», «красиві – потворні», «комічні – трагічні», «героїчні – ниці», «гармонійні – хаотичні», «належні – дійсні», «відразливі – прийнятні» та ін. (естетична та етична оцінка психічної сфери); «справедливі – несправедливі», «істинні – хибні²», «цікаві – нецікаві» та ін. (естетична та етична оцінка духовної сфери). Тобто всі оцінки отриманих **антропологічних об'єктивацій** розгортаються в ракурсі естетичного та етичного сприйняття, яке проявляється як негативні та позитивні форми АЧС. У контексті таких оцінок формуються вищі естетичні та етичні почуття (наприклад, симпатія, емпатія, страх, довіра, солідарність, гуманність, толерантність³), які мають фундаментальне значення для суспільної самоорганізації.

---

¹ На основі *феноменологічних процесів* людина ідентифікує основні потреби соматички, психіки та духу та «переносить» ці ідентифікації на суспільний рівень. Тому у **суспільному бутті «акумулюється» тільки те з сфери людської антропології, яке ідентифіковане на феноменологічному рівні.**

² Оцінка істинності та хибності думок та смислів не є суто логічною, але має також естетичний (перш за все прагматичний) рівень і ототожнюється відповідно з корисністю та шкідливістю тієї чи іншої думки, смислу чи знання для людської життєдіяльності, оскільки хибне знання завжди дає шкідливі наслідки, а істинне – корисні та ефективні.

³ Ці вищі почуття відображаються не тільки на психічному чи духовному рівні, але також на соматичному, оскільки «задійують» соматичні процеси на біохімічному рівні. Тому про почуття, як фундаментальні форми АЧС не слід вести мову тільки в етичному контексті, але й слід їх розуміти естетичному сенсі, оскільки вони здатні «впливати» на тіло людини.

Усі процеси людської антропології та всі антропологічні об'єктивації в кінцевому рахунку «трансформуються» в естетичні та етичні оцінки та цінності, які проявляються на рівні негативних та позитивних АЧС. У такому аспекті **всі суспільні інститути та суспільні сфери**, які виникають внаслідок самоорганізації антропологічних чинників **репрезентують певну систему позитивних чи негативних АЧС** та їх тісну взаємодію.

Оскільки **онтологія самоорганізації суспільного буття** та онтологія самоорганізації соціальних інститутів відбувається на основі **феноменологічних процесів**, а в той же час **всі суспільні інститути та суспільні сфери** відображають **системи позитивних чи негативних АЧС**, то на перший погляд може видатись, що тут існує **суперечність**, оскільки **феноменологічні процеси є раціональними**, а системи АЧС часто класифікуються як **ірраціональні**¹. Однак у дослідженні неодноразово доводилось, що АЧС – це різновиди «форм думки»², а тому вони є також раціональними.

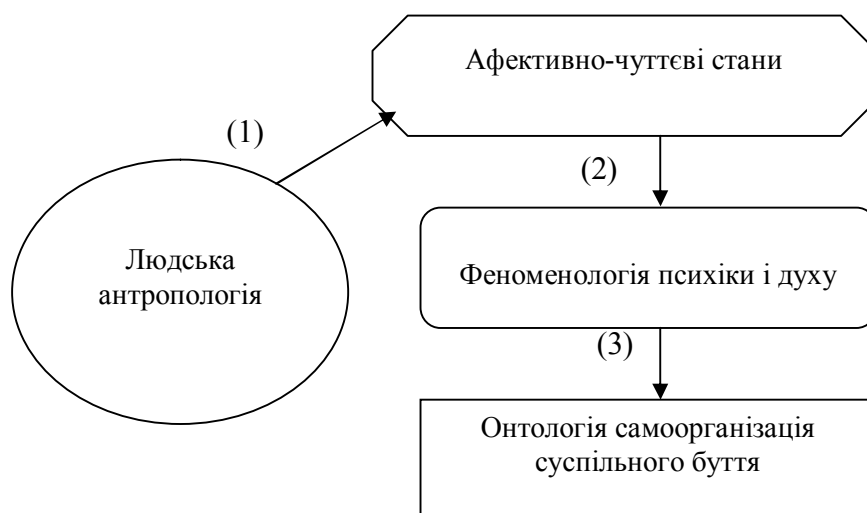
АЧС ідентифікуються не тільки соматично, але й феноменологічно, оскільки АЧС – це ідентифікація предмету (зовнішнього стосовно людини чи її внутрішніх станів), на основі якого існує та чи інша форма АЧС. У такому аспекті афекти і почуття, як інтенціональні (а, отже, *раціональні*) об'єктивації психіки і духу не слід тлумачити як *ірраціональні* (неусвідомлені). Якщо б афекти і почуття не були предметними (інтенціональним), то відповідно людина не могла б *ідентифікувати* те чи інше почуття чи афект, бо не було б *усвідомлення його причини у формі предметного*

¹ Стосовно раціонального та ірраціонального в межах людської антропології швидше варто було б вести мову про **закономірність їх синхронного співіснування**, ніж про абсолютні межі між ними. Див. § 4.1.1.2. (N.B.) «Феноменологічні ознаки суспільної реальності» та § 4.1.2. «Суспільне буття як безпосередній наслідок людської антропології».

² Див. наприклад, Т.2. : § 3.2.6.4. «Інтенціональна природа афективно-чуттєвих станів»; § 3.2.6.5. «Афективно-чуттєві стани як інтенціональне відношення до дійсності»; § 3.2.6.5.1. «Інтенціональність та предметність емоцій і почуттів як їх раціональність».

світу, тобто людина не розуміла б, що вона відчуває, а тому не відчувала б нічого¹.

У контексті таких міркувань впливає, що **онтологія самоорганізації суспільного буття ґрунтується на феноменологічних явищах (3), які розгортаються на рівні психіки та духу, та які, в свою чергу, є феноменологічними ідентифікаціями (2) афективно-чуттєвих станів, які є безпосередніми об'єктиваціями (1) людської антропології.** Тобто *онтологічним підґрунтям самоорганізації суспільного буття є негативні та позитивні АЧС*, які об'єктивуються з антропологічної сфери, та які, в свою чергу, є об'єктивацією соматичних, психічних та духовних явищ, але які в той же час ідентифікуються через духовні процеси. В такому сенсі суспільне буття та **суспільна онтологія – це онтологія соціальних почуттів.**

АЧС є безпосередніми об'єктиваціями СПД. Вони є складними **феноменологічними (ідеальними) процесами**, які одночасно об'єднують соматичні процеси (фізичні та біохімічні взаємодії між нейронами та елементами нервової системи), психічні процеси (волю, афекти, почуття, пам'ять) та духовні процеси (мислення, мовлення, мову, логіку). *Власне феноменологічні явища можливі в контексті синергійної єдності СПД, оскільки для виникнення ідеального необхідні одночасно соматичні та психічні процеси.*

АЧС, як безпосередні об'єктивації людської природи є онтологічною основою самоорганізації суспільного буття та розмаїтих форм соціальності. *Усі соціальні феномени – це вияв системи позитивних та*

¹ Часто на рівні повсякденного буття людину *хвилюють* соматичні (наприклад, незадоволення, біль) або психічні процеси (певні переживання і страждання), але людина не може точно ідентифікувати **топос** незадоволення, болю чи специфіку психічного переживання і страждання, а тому вони не «виділяються» з антропологічного середовища і функціонують у більш загальному вигляді як погане психічне чи соматичне самопочуття (крім того людина не здатна чітко ідентифікувати появу хвороби і реагує на неї набагато пізніше від того часу як вона появилась).

негативних АЧС, які отримують раціональне обґрунтування як основні суспільні цінності. В такому ракурсі всі суспільні явища є явищами феноменологічними, оскільки АЧС та їх аксіологічне обґрунтування розгортаються як феноменологічні процеси.

АЧС – це одночасно вияв духовно-психічних факторів, на основі яких відбувається їх феноменологічна ідентифікація та соматичної природи людини, оскільки більшість з АЧС впливають на біохімічний рівень соматики.

Негативні та позитивні АЧС є водночас «початком» системи суспільного буття, його основними феноменами та причинами виникнення і самоорганізації соціальних інститутів. Тобто АЧС є атракторами суспільної самоорганізації, створюють підґрунтя для процесів самоорганізації суспільного буття, забезпечують його статику та динаміку.

Водночас позитивні АЧС є кінцевою метою, завершенням системи суспільного буття, є ціллю і цінностями суспільних взаємодій. Позитивні АЧС є внутрішнім принципом самоорганізації суспільного буття. Вони створюють підґрунтя системної самоорганізації суспільного буття, де початок системи і її кінцева ціль збігається. Хоча з іншого боку початком і кінцевою метою будь-якої суспільної системи є людина, як субстрат¹ суспільного буття, а її феноменологічна (раціональна) природа є онтологічною основою самоорганізації будь-якого типу соціальності.

4.1.1. (Н.В.) Природні та штучні суспільні утворення у процесах суспільної самоорганізації

На перший погляд може здатися парадоксальною постановка проблеми про існування «природних» і «штучних» суспільних утворень у процесах суспільної самоорганізації. Проте класифікація на «природні» і «штучні» суспільні утворення вирішує питання вихідних та другорядних елементів суспільного буття.

Проблему «первинних» та «вторинних» якостей, властивостей і сутності суспільного буття важко розв'язувати в контексті співвідношення матеріалізму та ідеалізму, оскільки ця проблема є «нефілософською» і методологічно недоцільною². Для розв'язання проблеми природних і штучних суспільних утворень доцільніше використовувати концептуальні основи номіналізму та реалізму.

---

¹ Поняття «субстрат» у дослідженні я вживаю у звичайному його розумінні як основу явища.

² Недоцільність методологічного протистояння матеріалізму та ідеалізму виявляється у контексті аналізу людини, в якій синергійно поєднані на рівні СПД матеріальні та духовні якості і чинники. Якщо стосовно буття в цілому ще можна використовувати питання первинності матерії та духу, то стосовно людини ця проблема є зайвою і навіть хибною, оскільки людина – це не протистояння матерії і духу, а їх синергія, власне антропологічна синергія соматики (матеріального), психіки (частково матеріального і психічного) та духу (ідеального).

Проблематика *номіналізму* та *реалізму*, незважаючи на її гносеологічний (дискурсивно-дискусійний) зміст, завжди вирішувала онтологічні проблеми щодо наявності та існування в бутті явищ, які позначаються поняттями *класів, родів і видів*. У ракурсі протистояння *номіналізму* і *реалізму* більш перспективною і зручною з точки зору пізнання сутності суспільного буття є *методологія номіналізму*. Відповідно до *номіналістичної* методології *суспільства*, яке є класовим і родовим поняттям **як онтологічного явища, та всіх форм соціальності** (які є родовими і видовими поняттями) не існує, бо вони не мають онтологічного статусу, а швидше *гносеологічний, уявний*¹, а саме «штучний» характер, і їх можна розуміти як *ідеальний тип*².

Категорія «суспільства», яка є універсальною категорією соціальної філософії – це лише «ідеальний тип», *ідеальна класифікація буття*³ на основі людського розуму, яка використовується в пізнанні. Всі філософські категорії⁴, які позначають класи, роди і види явищ є зручними *класифікаціями* людського мислення, які «економлять» час і зусилля людини в пізнанні світу⁵.

Раціоцентрична західноєвропейська філософська ментальність «керується» переважно в системному пізнанні природного і суспільного буття методологічними позиціями *платонізму* та *аристотелізму*, які надають поняттям (універсаліям) онтологічного статусу, статусу реального буття⁶.

¹ **Андерсон Б.** Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму / Бенедикт Андерсон ; [перекл. з англ. Віктора Морозова] ; [вид. друге, перероблене]. – К. : Критика, 2001. – 271 с.

² **Вебер М.** Избранные произведения / Макс Вебер ; [пер. с нем. сост., общ. ред. и послесл. Ю.Н. Давыдова]. – [предисл. П.П.Гайденко]. – М. : Прогресс, 1990. – 808 с.

³ В сенсі поділу буття на такі основні форми як: буття природи, суспільства, людини та ідеального.

⁴ Звичайно, що висловлюючи такі судження є *небезпека* потрапити у власну методологічну пастку, оскільки у своєму дослідженні я ставлю проблему аналізу сутності самоорганізації суспільних процесів на основі антропологічних засад і аксіологічних чинників, а всі ці поняття, які вжиті у назві монографії фактично відображають класи, роди і види явищ. Тому вживаючи філософські поняття їх розуміння необхідно обґрунтовувати в номіналістичному аспекті і розуміти, що ці поняття тільки *позначають* деякі процеси, в яких приймають участь конкретні люди з конкретними реальними соматичними, психічними і духовними якостями. Крім того вживання філософських категорій завжди необхідно співвідносити з безпосереднім людським досвідом та *перевіряти* соціально-філософські твердження на істинність, виходячи з власного досвіду, на основі якого можна переконатись про те, що дійсно в структурі людини присутні соматика, психіка, дух, а їх зв'язок безпосередньо виражається через АЧС, які формуються в людині перманентно, і які людина відчуває постійно. (Див. докладн. про подолання «пасток гіпостазування» понять та «пасток когеренції» у соціально-філософському дослідженні у Т.2.: § 3.4.1.1. «Аксіологічний зв'язок естетичного та етичного»).

⁵ **Авенариус Р.** Философия как мышление о мире сообразно принципу наименьшей меры сил. Prolegomena к критике чистого опыта / Рихард Авенариус ; [пер. с нем. И.Федорова]. – [изд. 2-е., стереотипное]. – [под ред. М.М. Филипова]. – М. : КомКнига, 2007. – 56 с. – (Из наследия мировой философской мысли : история философии).

⁶ Критика **Аристотелем** онтологічної концепції **Платона** була спрямована не на заперечення онтологічного статусу самих універсалій (класів, родів і видів), а на заперечення **ідеального світу**, який мав би складатися з таких універсальних ідей. Таким чином **Аристотель** заперечив тільки платонівське *роздвоєння* світу, але тим не менше у своїй філософській концепції, **не заперечує процесу об'єктивності категорій людського розуму у реальному бутті**, оскільки вважає категорії людського розуму родами і видами сущого, які все ж таки існують у бутті, але яке є єдиним буттям, де немає поділу на світ речей та світ ідей. **Аристотель** своєю філософською концепцією фактично закладає перші основи для ото-

---

Використовуючи категорію «суспільство», чи іншу соціально-філософську категорію, дослідник для «зручності» замінює онтологічні зв'язки, які є в бутті на зв'язки між поняттями. Мислячи, *людина замінює онтологічні зв'язки логічними*, і «*пропускаючи*» **дефініцію поняття** (його логічний сенс, який вона має на увазі) використовує тільки ім'я, назву (поняття) того чи іншого явища. Тим самим людина *спонтанно об'єктивує* поняття (яке є тільки іменем) і *надає йому статус буття*, вважаючи, що саме це буття існує. Проте насправді існує не поняття, не назва, а реальні надскладні та холістичні процеси природного та суспільного буття, які повністю не «вловлюються» і не «вписуються» в дефініції, в зміст та означення понять.

Людський розум, здійснюючи логічно-гносеологічну дефініцію онтологічного явища, навіть тут абстрагується від цього явища і «нівелює» його індивідуальні¹ і неповторні моменти, упускаючи величезну множину фактів, подій, зв'язків, взаємодій, які вважаються другорядними, маргінальними, індивідуальними. Звичайно, що це природа самого людського розуму абстрагуватися від конкретного та індивідуального, але чи не здійснюється тут помилка, оскільки упускається у сприйнятті буття щось індивідуальне та неповторне, яке можливо належить до світу «речей-в-собі»²?

тожнення мислення і буття. Таким чином **Аристотель** роздвоює все ж таки буття на світ понять та природний світ (світ речей), де кожному поняттю (категорії) людського розуму відповідає реальне буттєве вираження у формі речового світу, чи виду і роду речей. Для **Аристотеля** кожна з категорій людського розуму має онтологічний статус, тому логічно впорядковуючи категорії людського розуму на основі формальних законів мислення, людина тим самим має здатність пізнавати світ. Фактично в **Аристотеля** логіка мислення *відтворює* логіку буття, а закони буття (метафізичні закони) фактично є законами людського мислення (законами логіки). Звідси й загальновідома кореспондентська концепція істини, яку відстоює **Аристотель**, де логічна істина, істина людського розуму повинна узгоджуватися з логікою буття, бо буття теж має власні закони, які повинні бути підґрунтям законів людського мислення. Тому **Аристотель**, критикуючи методологічні помилки **Платона** про роздвоєність світу ідей та речей, намагаючись довести універсальність буття і мислення, тим самим створює подібну методологічну помилку, подвоюючи світ на світ буття та світ мислення, оскільки людський розум може об'єктивно відображати закони буття.

¹ На важливості індивідуальних фактів наголошували неокантіанці, які критикували позитивістські претензії на узагальнення соціально-історичних фактів та пізнання їх на основі законів, вважаючи, що кожне явище є *індивідуальним* і *неповторним*, тому воно не може бути пізнане абсолютно. Звідси й появляється неокантіанська класифікація наук (**В. Дільтай** та **Г. Ріккерт**) на науки про дух (культуру) і науки про природу, або ідіографічні та номотетичні науки, які використовують різні методи пізнання. Проте науки про природу упускають таку ж саму величезну множину природних фактів, що й науки про дух. Тому існування об'єктивного пізнання та об'єктивної істини видається перспективою далекого майбутнього, бо ми й далі схильні у всіх галузях наук, не лише у науках про людину та людський дух, об'єктивувати абстрактні поняття у реальність і упускати величезну множину фактів, але й у природничих науках, будувати своє знання на такій же об'єктивації понять та уявно-гіпотетичних світоглядних парадигмах, де критерієм істини є не сама істина, а договір про неї.

² Насправді, «світ-речей-в-собі» – це тільки поняття людського розуму, яке не має онтологічного статусу. Онтологічний статус у цьому сенсі має не «світ-речей-в-собі», а тільки всі непізнанні явища світу, які є для себе, а не для нас. Світ таким чином не поділений на дві протилежності, бо такі протилежності існують тільки для людського розуму. Всі апіорні кантівські явища людського розуму – це ті ж самі поняття, які не можуть бути незаперечною основою для конструкції світу, особливо схематизм часу щодо формування категорій, бо насправді категорії людського розуму підтверджуються на досвіді і практиці, а не в межах «тільки розуму».